

مطرح شده است، مانند این جمله حسن روحانی، رئیس جمهوری که آذرماه ۹۶ مطرح کرد: «راهی جز شفافیت برای ریشه کن کردن فساد نداریم، همه باید در اتاق شیشه‌ای برویم و مردم تمام اقدامات ما را مشاهده کنند.» اما رویکرد شفافیت فقط در «بیان» خلاصه نشد، بلکه در عمل نیز دنبال شد که تصویب لایحه «شفافیت» در اردیبهشت ماه ۹۵ در دولت و ارائه به مجلس در تیرماه همین سال، از جمله آنها است. مطابق آنچه در پایگاه اطلاع‌رسانی دولت منتشر شده و نیز از مفاد آن بر می آید، براساس این لایحه قرار بود «اطلاعات، صلاحیت‌ها، رفتارها و عملکردهای مؤسسات مشمول، در زمان مناسب و با کیفیت مناسب در معرض دسترسی و استفاده اشخاص ذینفع با عموم مردم یا مراجع نظارتی قرار گیرد.» این لایحه با هدفگذاری سه سطح «شفافیت وظایف، اختیارات، مأموریت‌ها و صلاحیت‌ها»، «شفافیت فرآیندهای سازمانی» و «شفافیت اطلاعات سازمانی» در نظر دارد تا زوایای مختلف حکمرانی، ارتباطات و مناسبات درون اجزای مختلف حاکمیت و نیز تصمیمات هر بخش را در منظر و مرعی مردم قرار دهد. البته به دلیل بی‌توجهی مجلس دهم، این لایحه بررسی و تصویب نشده است. شاید انتظار می‌رفت اگر مجلس وقت لایحه را بررسی و تصویب نکرد، دست کم این سازوکارهای شفاف ساز در دولت اجرایی شود. اما مسأله این است که دولت هم، یک کل منسجم نیست که هرااده‌ای، با دسترسی از بالا در همه ارکان آن جاری و ساری شود. بلکه در مقابل، هریک از اجزای دولت، اعم از وزارتخانه‌ها یا بزرگان مستقل با قدرت مستقل هستند و در درون هر وزارتخانه یا کوچک‌ترین نهاد در سطح شهر و روستا نیز همین فرآیند ادامه دارد. به همین دلیل است که حتی اجرایی شدن فرآیندهای شفاف ساز درون دولت، خود در گرو بزنگاه‌ها و برهه‌های حساسی است تا مقاومت نیروهای مخالف سست شده و راه برای عملیاتی کردن ایده‌های جدید باز شود. کرونا از جمله این بزنگاه‌ها است.

■ تصمیم‌گیری در پیشگاه ملت

پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر هیأت دولت، نمونه خوبی از شفافیت تصمیم‌گیری در دولت است. در این پایگاه، مراحل مختلف تهیه لوایح یا تصویب نامه‌ها، از زمان طرح پیشنهاد تا زمان نهایی شدن آن در دولت، منتشر می‌شود. در این میان هم گزارش نشست‌های کمیسیون‌های مختلف دولت و مباحث مطرح در آن منتشر می‌شود و هم هنگام تهیه لوایح، ضمن انتشار پیش‌نویس آن، از همه ذی‌نفعان و کارشناسان درخواست می‌شود تا نظرات خود را به دبیرخانه دولت منعکس کنند. کرونا این فرآیند را تسریع کرد و بروسعت آن افزود. به این معنی که اکنون مذاکرات و نشست‌های ستاد ملی مبارزه با کرونا به صورت عمومی منتشر می‌شود تا مردم هم در جریان تصمیم‌های اتخاذ شده و هم فرآیندهای اتخاذ این تصمیم‌ها قرار بگیرند. از سوی دیگر، انتشار آمار روزانه مبتلایان و درگذشتگان بر اثر ویروس کرونا، خود نمونه دیگری از شفافیت دولت است. این، غیر از طرح واقعیت‌های کشور، بویژه در زمینه اقتصادی و اجتماعی در دوران شیوع کرونا است که زمینه‌ساز ایجاد نوعی همدلی، دست کم در دور نخست شیوع این ویروس در کشور

شد.

■ گسترش دولت الکترونیک، گام عملی شفافیت

دولت الکترونیک، اصل و گامی مهم برای شفافیت در نظام اجرایی و اداری کشور است. کرونا کمک کرد تا بسیاری از مقاومت‌ها، حتی درون دولت برای تحقق دولت الکترونیک سست شده و در همین مدت کوتاه، گام‌های بلندی در این زمینه برداشته شود. از جمله این گام‌ها احراز هویت الکترونیکی است که از اهمیت بسزایی برخوردار است. زیرا به گفته امیرناظمی، رئیس سازمان فناوری اطلاعات، «همه فعالیت‌ها در حوزه قانون و دولت در بستر الکترونیک، نیازمند شناسایی افراد است» که این اتفاق به تازگی افتاد. اختصاص یک شماره موبایل خاص به هر سرپرست خانوار ایرانی و نیز راه‌اندازی «شبکه پیام ایران» از دیگر اقدامات شفافیت ساز است. در صورت نهایی شدن فعالیت این شبکه، هر فردی می‌تواند نامه‌های اداری خود را به هر سازمان دولتی به صورت الکترونیکی ارسال کند و در

رویکرد شفافیت فقط در «بیان» خلاصه نشد، بلکه در عمل نیز دنبال شد که تصویب لایحه «شفافیت» در اردیبهشت ماه ۹۵ در دولت و ارائه به مجلس در تیرماه همین سال، از جمله آنها است. مطابق آنچه در پایگاه اطلاع‌رسانی دولت منتشر شده و نیز از مفاد آن بر می آید، براساس این لایحه قرار بود «اطلاعات، صلاحیت‌ها، رفتارها و عملکردهای مؤسسات مشمول، در زمان مناسب و با کیفیت مناسب در معرض دسترسی و استفاده اشخاص ذینفع یا عموم مردم یا مراجع نظارتی قرار گیرد

دبیرخانه آن سازمان هم ثبت می‌شود، همچنین نامه شرکت‌ها به سازمان‌ها و بالعکس هم به همین ترتیب خواهد بود. همچنین «دیتا بانک» یا بانک اطلاعات کارفرمایان در این دوره اتفاق افتاد که باعث شد فرآیند اعطای وام کرونایی به بنگاه‌ها و کارفرمایان یا کارگران، بدون حاشیه‌های فسادزا رخ دهد. به دلیل همین شفافیت بود که به گفته احمد میدری، معاون رفاه وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی، در اعطای تسهیلات کرونایی به نیازمندان یا سرپرست‌های خانوارهای ایرانی، مفسدهای بروز نکرد.

■ شفافیت از مجرای بورس

بورس که اکنون به بازی دوسر برد دولت و ملت تبدیل شده است، پیامدهای دیگری هم دارد. به عبارت دیگر، همراه با عرضه شرکت‌های دولتی در بورس که زمینه ساز جذب نقدینگی از بازارهای غیرمولد و هدایت آنها به سمت بازارهای مولد شده است، سودهای خوبی نیز نصیب شهروندان و سرمایه‌گذاران شده است. نکته این جاست که امروز، حتی کسانی که همواره منتقد کنش‌ها و تصمیم‌های دولت بوده‌اند، نتوانستند اشکال و ایرادی نسبت به این رویکرد جدید دولت وارد کنند. این امر یک دلیل ساده دارد؛ فرآیندهای موجود در بورس شفاف و رقابتی است و همه بازیگران در این بازار، از خرده سهامداران تا شرکت‌های سرمایه‌گذاری بزرگ، بر فرآیندهای بازار نظارت دارند. گذشته از این، لزوم پذیرش هر شرکت در بورس، عرضه صورت‌های مالی به این سازمان است که این امر، نه تنها به شفاف‌سازی فرآیندهای مالی این شرکت‌ها کمک می‌کند، بلکه در آینده نیز از بروز مسائل مفسده برانگیز جلوگیری خواهد کرد. اهمیت بورس وقتی بیشتر درک خواهد شد که دریا بیم تقریباً اکثر شرکت‌های واگذار شده از شیوه‌های غیر بورسی، دچار حاشیه‌های سیاسی یا اقتصادی شده‌اند. اما با واگذاری سهام شرکت‌های دولتی از طریق بورس، هم شفافیت لحاظ شده و هم زمینه بروز رفتارهای غیرقانونی از میان رفته است. از این روی می‌توان بورس را نماد تمام و کمالی از شفافیتی دانست که مانع شکل‌گیری فسادهای اقتصادی می‌شود. اساساً چنین اطمینانی نسبت به این بازار است که هم حجم گسترده‌ای از نقدینگی را به سمت بورس هدایت کرده و هم زمینه ساز ثبات این بازار شده است. در ادامه همین رویکرد با بازی دوسر برد است که دولت در نظر دارد ۲۵ درصد سهام شرکت‌های دولتی را در بورس عرضه کند؛ اتفاقی که هم تضمین‌کننده سود برای مردم، هم زمینه ساز جذب سالم نقدینگی و مانع بروز فسادهای اقتصادی احتمالی خواهد شد.

■ مسأله‌ای به نام دلار ۴۲۰۰ تومانی

نمی‌توان از تلاش‌های دولت برای مقابله با فساد گفت، اما از یک اتفاق پرحاشیه صحبت نکرد. آن اتفاق بزرگ دلار ۴۲۰۰ تومانی است که به دلیل فاصله قیمتی این دلار با بازار، رانت‌ها و فسادهایی را ایجاد کرد. اکنون دادگاه‌هایی با هدف بررسی فسادهای رخ داده در این زمینه در حال برگزاری است و این فساد افراد بسیاری را، درون یا بیرون دولت درگیر کرده است. اما در این میان نباید دو نکته را از خاطر برد. نخست اینکه اصل تصمیم قیمت‌گذاری ۴۲۰۰ تومانی برای هر دلار، برای مقابله با تحریم‌های آمریکا، تأمین کالاهای مورد نیاز